

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(سئونیج باغیشلایان تانری نین آدیله)

تقدیم به:

همسرم

که تنها نگاه مهربان و آسمانی اش کافی است

برای عمری سبز زیستن

و به مادرم

که سایه نشین همیشگی دل اهورائیش خواهم

بود.

و به پدر و برادرم

که بر آستان کرامت شان سر ارادت فرود

می آورم.

دانشگاه تهران

مجتمع آموزش عالی قم

۱۳۷۹ / ۵ / ۲۰

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

موضوع

« کارهای عام المنفعه بعنوان جایگزین کیفر سالب آزادی
در حقوق انگلستان و ولز »

استاد راهنما:

آقای دکتر علی حسین نجفی ابراندآبادی

استاد مشاور:

آقای دکتر محمدعلی مهدوی ثابت

نگارش:

علی اصغر رزاقی

۱۷۰۴۵

سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸

۳۰/۲۰

سئوینج باغیشلایان تانری نین آد یله.

(بسم الله الرحمن الرحيم)

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱.....	پیشگفتار
۲.....	مقدمه
	بخش نخست: فرایند ظهور "کارهای عام المنفعه" (community Service Orders) و
۹.....	سیاست جایگزینی مجازات سالب آزادی در حقوق انگلستان و ولز
۹.....	فصل اول: فرایند ظهور کارهای عام المنفعه در حقوق انگلستان و ولز
۹.....	مقدمه
۹.....	گفتار نخست: تعریف و سابقه تاریخی کارهای عام المنفعه
۹.....	مبحث اول: تعریف
۱۰.....	مبحث دوم: سابقه تاریخی
	گفتار دوم: مبانی نظری و اقدامات سازمان‌های بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای در
۱۵.....	قلمرو کارهای عام المنفعه
۱۵.....	مبحث اول: مبانی نظری
۱۵.....	الف: نظریه زندان زدایی اندرو اسکال
۱۷.....	ب: نظریه استانیلی کوهن و توماس ماتیسن
۲۰.....	ج: کارهای عام المنفعه از دیدگاه قرآن مجید و برخی از فقهای معاصر

صفحه	عناوین
۲۰	بند اول: برخی از عمومات قرآن در ارتباط با کارهای عام المنفعه.
۲۰	۱- منع فساد.
۲۲	۲- اصلاح و تربیت.
۲۲	بند دوم: فتاوی برخی از فقهای معاصر.
	مبحث دوم: اقدامات سازمان ملل متحد، شورای اروپا و برخی از سازمان‌های منطقه‌ای.
۲۵	منطقه‌ای.
۳۰	گفتار سوم: ماهیت.
۳۰	مبحث اول: کار عام المنفعه بعنوان کیفر جایگزین حبس.
۳۱	مبحث دوم: کار عام المنفعه بعنوان یک کیفر اصلی.
۳۲	مبحث سوم: کار عام المنفعه بعنوان یک تکلیف همراه با تعلیق.
۳۵	فصل دوم: سیاست جایگزینی مجازات سالب آزادی در حقوق انگلستان و ولز
۳۵	مقدمه:
۳۵	گفتار نخست: تدابیر جایگزین در مرحله اجرای کیفر سالب آزادی.
۳۷	مبحث اول: تعلیق مشروط صدور حکم مجازات حبس و جزای نقدی.
	مبحث دوم: حکم منع خروج از محل خاص در ساعات معین و مراقبت الکترونیکی
۳۹	مجرم.
۳۹	الف - حکم منع تردد.
۴۰	ب - نظارت الکترونیکی.

مبحث سوم: تعلیق مراقبتی.....	۴۵
گفتار دوم: تدابیر جایگزین در جهت اجتناب از اجرای کیفر سالب آزادی.....	۴۷
مبحث نخست: تعلیق مجازات حبس.....	۴۷
مبحث دوم: آزادی بدون قید و شرط.....	۵۰
گفتار سوم: تدابیر غیر سالب آزادی جایگزین حبس.....	۵۱
مبحث نخست: ضوابط محکومیت‌های اجتماعی.....	۵۱
الف - رضایت.....	۵۱
ب - توجیه.....	۵۲
ج - رسیدگی‌های شکلی.....	۵۴
د - گزارش قبل از محکومیت.....	۵۴
مبحث دوم: کیفرهای مالی.....	۵۵
الف - جزای نقدی.....	۵۵
۱- مرحله صدور حکم.....	۵۵
۲- اجرای جزای نقدی و ضمانت اجرای عدم پرداخت.....	۵۸
ب - قرار پرداخت خسارت.....	۶۰
مبحث سوم: کارهای عام المنفعه.....	۶۳
الف - حکم خدمات اجتماعی.....	۶۳
ب - ترکیب کارهای عام المنفعه با سایر احکام.....	۶۶

صفحه	عناوین
۶۷	مبحث چهارم: قرار ترکیبی
۷۰	نتیجه گیری بخش اول
	بخش دوم: جایگاه کارهای عام المنفعه ونحوه پذیرش تقنینی آن در حقوق انگلستان
۷۲	و <i>ولز</i>
۷۳	مقدمه
۷۶	فصل نخست: جایگاه کارهای عام المنفعه
۷۶	مقدمه
۷۶	گفتار اول: احکام خدمات اجتماعی از چند دیدگاه
۷۷	مبحث اول: چارچوب قانونی
۷۸	مبحث دوم: فلسفه
۷۹	مبحث سوم: رویه مجازات
۸۱	مبحث چهارم: آینده
۸۳	گفتار دوم: سوابق، معایب و محاسن کار عام المنفعه
۸۹	گفتار سوم: قرار خدمات عام المنفعه در قانون عدالت کیفری ۱۹۹۱
۹۶	گفتار چهارم: اهداف، چگونگی پذیرش و اجرای آزمایشی کار عام المنفعه
۹۶	مبحث نخست: اهداف
۹۸	مبحث دوم: چگونگی پذیرش
۱۰۱	مبحث سوم: اجرای آزمایشی

صفحه	عناوین
۱۰۳	فصل دوم: شرایط و خصوصیات کارهای عام‌المنفعه در حقوق انگلستان و ولز
۱۰۳	مقدمه
۱۰۴	گفتار نخست: شرایط خدمات عام‌المنفعه
۱۰۴	مبحث اول: شرایط ماهوی
۱۰۴	الف - صدور حکم محکومیت
۱۰۵	ب - تناسب حکم با جرم و مجرم
۱۰۶	مبحث دوم: شرایط شکلی
۱۰۶	الف - ابلاغ و تفهیم قرار به مجرم
۱۰۷	ب - رضایت مجرم
۱۰۷	ج - وجود شرایط و امکانات لازم در محل
۱۰۹	گفتار دوم: خصوصیات کارهای عام‌المنفعه
۱۰۹	مبحث نخست: نوآوری‌های قانون ۱۹۹۱، ساعات، مدت، نوع و محل انجام کار
۱۰۹	الف - نوآوری‌ها در قانون عدالت کیفری ۱۹۹۱
۱۱۰	ب - ساعات کار و مدت انجام آن
۱۱۰	ج - نوع کار و محل انجام آن
	مبحث دوم: واحد اجرای حکم، نحوه نظارت بر اجرا و نتیجه تخلف از شرایط حکم
۱۱۱	کار عام‌المنفعه
۱۱۱	الف - واحد اجرای احکام

- ب - نحوه نظارت بر اجرای حکم..... ۱۱۳
- ۱- اختیارات مأمور پرویشن..... ۱۱۳
- ۲- اختیارات وزیر کشور..... ۱۱۴
- ج - تخلف از شرایط حکم کارعام المنفعه از دیدگاه قوانین ۱۹۷۳ و ۱۹۹۱..... ۱۱۴
- مبحث سوم: اصلاح و پایان خدمات عام المنفعه..... ۱۱۷
- الف - اصلاح..... ۱۱۷
- ۱- اصلاح و تمدید حکم بلحاظ درخواست مجرم یا مأمور مراقب..... ۱۱۷
- ۲- اصلاح حکم بلحاظ تغییر محل اقامت مجرم..... ۱۱۸
- ب - پایان حکم کارعام المنفعه..... ۱۱۹
- ۱- خاتمه یا الغای حکم کار عام المنفعه..... ۱۱۹
- ۲- ارتکاب بزه مجدد..... ۱۲۰
- نتیجه گیری بخش دوم..... ۱۲۱
- نتیجه گیری کلی..... ۱۲۳
- کتاب شناسی..... ۱۲۸
- پیوست: متن انگلیسی و ترجمه قواعد حداقل استاندارد سازمان ملل متحد
در خصوص تدابیر غیر سالب آزادی «قواعد توکیو»..... ۱۳۳
- اصول فتاوی فقها..... ۱۳۳

پیشگفتار:

در آغاز کلام، حمد و سپاس فراوان خود را به درگاه خداوند احد، ازل و ابد تقدیم می‌نمایم که نعمت وجود و قدرت و توفیق آموختن به ما عطا فرمود و توفیق هرچه بیشتر طالبان علم و عدالت را از درگاه او آرزومندم.

پایان نامه‌ای که در پیش روی دارید تحت عنوان «کارهای عام المنفعه بعنوان کیفر جایگزین مجازات در حقوق انگلستان و ولز و بررسی آن از نظر موازین اسلامی»، با راهنمایی استاد گرانمایه و ارجمند آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی استاد راهنمای محترم که سعی و تلاش استادانه، پدران و دلسوزانه ایشان در تدوین و نگارش این وجیزه، قابل ستایش و تقدیر است و بامشاورت آقای دکتر محمدعلی مهدوی ثابت که ایشان نیز از هرگونه کمکی در این امر دریغ نورزیدند، به رشته تحریر درآمده است.

برخود فرض می‌دانم مراتب کمال سپاس و قدردانی خود را از استادان معظم و معزز، اعلام نمایم و همواره خود را مدیون کلیه استادان محترمی که توفیق شاگردی در خدمت ایشان را داشته‌ام بخصوص، آقایان دکتر نجفی ابرندآبادی و دکتر مهدوی ثابت که در به ثمر رساندن زحمات سایر بزرگواران نقش اساسی ایفا نموده‌اند، می‌دانم و برای آنها آرزوی توفیق، عزت و سلامت دارم.

در آخر به لحاظ رعایت انصاف و قدرشناسی، لازم می‌دانم از سرکار خانم نسرین مهرا که در تهیه و گردآوری منابع انگلیسی، صمیمانه با اینجانب همکاری نمودند نیز تشکر و قدردانی نمایم.

ای دهنده عقلها فریاد رس
تا نخواهی تو نخواهد هیچ کس
هم طلب از تو، هم آن نیکویی
ما که ایم، اول تویی، آخر تویی

مقدمه:

در نیمه دوم سده حاضر، حقوق جزا شاهد ظهور مجازات‌ها و تدابیر جدیدی در خود است که هدف عمده آنها، محدود کردن موارد اعمال مجازات زندان، بلحاظ خاصیت جرم زایی آن است. از جمله نظام‌های کیفری که در مقوله جایگزینی زندان‌ها پیشگام محسوب می‌شود، نظام کیفری انگلستان و ولز است که در حال حاضر مجهز به متنوع‌ترین اقدامات جایگزین می‌باشد که با هیچ حوزه تقنینی دیگر قابل مقایسه نیست. لذا بررسی تجربه این کشور در زمینه کارهای عام المنفعه، هم از لحاظ نظری و هم رویه عملی، حائز اهمیت فراوان است.

انگلستان همگام با آن دسته از کشورهای اروپای غربی بود که قواعد پیشنهادی کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد مشهور به «قواعد توکیو» را پذیرفته و عملاً در قوانین خود منعکس و اجرا می‌کند. لازم به ذکر است در کلیه مواردی که در این رساله از حقوق انگلستان و ولز صحبت شده، منظور حقوق ولز و انگلند است که کل بریتانیای کبیر شامل ایرلند و اسکاتلند را در بر نمی‌گیرد.^(۱) یکی از مجازات‌های جایگزین زندان که در حقوق انگلستان و ولز مورد استفاده قرار می‌گیرد، انجام خدمات عام المنفعه در چارچوب نهادهای عمومی^(۲) است که برای جرایم کم اهمیت، بویژه جرایم نوجوانان پیش بینی شده است. با توجه به اینکه

۱- ر.ک، بارکلی گوردن، نظام عدالت کیفری در انگلستان و ولز ترجمه نسرین مهرا، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۷-۱۶، ۷۵-۱۳۷۴، ص ۳۶۱.

۲- موسسات عمومی از قبیل شهرداریها، بیمارستانها، شوراهای محلی و...

در کشور ما نیز مساله زندان و تورم جمعیت کیفری دغدغه‌ها و نگرانیهای چندی را برای مسئولان امر ایجاد نموده است، مطالعه کارهای عام المنفعه به عنوان یک کیفر در حقوق انگلستان می‌تواند نتایج قابل ملاحظه‌ای برای مقنن مانیز در برداشته باشد. زیرا «تنها مطالعات مقیسه‌ای است که امکان سنجش اعتبار، مسیر حرکت، درک، دریافت و پذیرش جریان‌های بزرگ قانونگذاری یا جهت‌گیری‌های حقوقی بزرگ بین‌المللی را میسر می‌سازد».^(۱)

بعد از جنگ دوم جهانی، ازدیاد بزهکاری و تکرار جرم اطفال و جوانان افکار عمومی را مشوش و به نارسایی قوانین اطفال در پیشگیری از جرم معطوف داشت. علمای حقوق کیفری مخصوصاً قضات اطفال و جوانان برای چاره جویی این معضل اجتماعی و پیشگیری از آثار زیان بار مجازات حبس که در تکرار جرم مؤثر است، طرحهایی را برای اصلاح و تربیت اطفال و جوانان در محیط آزاد و اجرای روش‌های نوین ارائه نموده، لزوم تجدیدنظر در قوانین اطفال و جوانان را با توجه به تحولات اقتصادی و سیاسی متذکر شدند. در سال ۱۹۵۰، قاضی دادگاه اطفال برن در سوئیس و یکی از قضات اطفال بروکسل در بلژیک، بدون توجه به روشها و مجازات‌های مندرج در قوانین اطفال، حکم به اشتغال به کارهای عام المنفعه را صادر نمودند. نظریه اینکه نتایج حاصله از اجرای روش مذکور برای عادت دادن اطفال و جوانان به زندگی عادی اجتماعی رضایت بخش بود، کشورهایی چون بلژیک، انگلستان، سوئیس، آلمان، فرانسه، هلند و کانادا، این تأسیس کیفری جدید

۱- آنسل، مارک، دفاع اجتماعی، ترجمه دکتر محمد آشوری و دکتر حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ سوم، ۱۳۷۵، ص ۱۴.

را در ردیف سایر مجازات‌ها وارد سیستم کیفری خود کردند.

هرچند زندان در ابتدا، جایگاه خاص خود را داشته، بطوریکه کیفرشناسان و علمای حقوق جزا امیدهای فراوانی از جمله در اصلاح و تربیت مجرم به آن بسته بودند، اما امروزه قضیه برعکس شده و به قول میشل فوکو، فیلسوف فرانسوی «شاید امروزه از زندانهایمان شرم داشته باشیم. لیکن سده نوزدهم از این که دزهای مستحکمی در اطراف و گاه در مرکز شهرها می ساخته، به خود می بالیده است. سده نوزدهم از این ملایمت جدید (زندان) که بجای چوبه‌های دار می ساخته، شادمان بوده است و مفتون این بوده که - دیگر جسمها را تنبیه نمی کند، بلکه از این پس قادر است روانها را اصلاح نماید. این دیوارها، قفلها و بست‌ها و این سلول‌ها همگی نقش یک اقدام ترمیم و اصلاح اجتماعی را ایفا می کرده‌اند».^(۱) آمار روز افزون زندانیان و جمعیت بیش از اندازه آن در بسیاری از کشورها از جمله کشور ما، عواملی را ایجاد می کند که برای اجرای درست قواعد حد اقل درباره رفتار بازندان مصوب اولین کنگره پیشگیری به سال ۱۹۵۵، اشکالاتی ایجاد می کند و با آگاهی به این امر که سلب آزادی تنها از نظر امنیت عمومی، پیشگیری از جرم و اعاده اجتماعی، قابل توجه می باشد و اینکه هدف نهایی سیستم عدالت کیفری، باز پذیری مجرم در جامعه است جایگزین‌های مجازات زندان، یکی از شیوه‌های حل بحران زندان است.

استفاده از این جایگزین‌ها، سهم عمده‌ای در حرکت به سوی کیفرزدایی و جرم زدایی و جلوگیری از مداخله‌های وقتگیر و پر هزینه دستگاه عدالت کیفری داشته

۱- فوکو، میشل، مراقبت و تنبیه، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهاننده، نشر نوین چاپ اول، ۱۳۷۸ ص.

است. ریمون گسن، حقوقدان برجسته فرانسوی در این باره می‌گوید: «نباید در استفاده از جانشین‌های کیفر سالب آزادی، زمانی که جانشین‌های مزبور، نتایج بهتری در بر دارند تردید کرد».

بکاریا، نخستین کسی است که در رساله جرایم و مجازات‌های خود که در سال ۱۷۶۴ در لیورن ایتالیا منتشر شد، استفاده از خدمات عام المنفعه را پیشنهاد نمود چنانکه وی در خصوص سرقت می‌گوید «مناسب‌ترین کیفر که می‌توان آن را عادلانه نامید فقط نوعی بردگی است، یعنی بردگی موقت که کار و فرد مجرم را در خدمت جامعه قرار می‌دهد».^(۱) در سال ۱۸۸۲ یعنی بیش از یک سده پس از انتشار رساله بکاریا، سناتور فرانسوی بنام میشو در برابر جامعه کل زندانها پیشنهاد کرد که کار عام المنفعه وارد حقوق کیفری شود که نهایتاً این پیشنهاد یک قرن بعد یعنی در سال ۱۹۸۳ مورد قبول قانونگذار فرانسوی قرار گرفت. مجازات خدمات عمومی یا کارهای عام المنفعه بعنوان یکی از جایگزین‌های حبس، برای اولین بار وارد حقوق کیفری انگلستان و ولز شده است. باتوجه به نو پا بودن این تاسیس حقوقی والگو گرفتن کشورهای دیگر از این تأسیس کیفری وعدم کارآیی زندان بنحو مطلوب، بررسی جنبه‌های مختلف آن ضروری بنظر می‌رسد.

باتوجه به جرم زا بودن زندان بویژه حبس‌های کوتاه مدت و بروز طرز تفکر جایگزین‌ها در کشورهای پیشرفته و تورم جمعیت کیفری در کشورما، بخصوص

۱- بکاریا، سزار، رساله جرایم و مجازاتها، ترجمه محمد علی اردبیلی، انتشارات میزان، چاپ سوم، ۱۳۷۷، ص ۱۰۶.

مسائل و مشکلات اقتصادی که دولت گریبانگیر آن است، ایجاب می نماید تا در زمینه موضوع معنونه، به عنوان یک پایان نامه که بتواند نتایج کاربردی ارائه دهد، مطالعه شود.

از علل دیگر گزینش این موضوع بعنوان رساله این است که در خصوص موضوع مطروحه، بنحو مطلوب و آنطوری که ضرورت امر ایجاب می نماید، در قالب کتاب یا رساله کار نشده است، خصوصاً که در کشور ماقانونی در این زمینه تاکنون نداشته ایم، اما رسالاتی تحت عناوین جانشین های مجازات زندان و کیفر سالب آزادی در سیاست جنایی سازمان ملل متحد در دوره های کارشناسی ارشد و دکتری تدوین شده است که در آنجا هم بنحو اختصار و اجمال راجع به خدمات عمومی بحث شده است اما در کشور انگلستان و ولز از سال ۱۹۷۲، بنحو مدون قوانینی در این زمینه تصویب و اجرا شده است که بررسی آن تجربه قابل ملاحظه ای به ما ارائه می دهد.

در سراسر این پایان نامه در پی پاسخ به سه پرسش هستیم. اول اینکه: سیاست کشور انگلستان در خصوص شیوه اعمال و بکارگیری مجازات های غیر سالب آزادی چگونه بوده است؟

دوم اینکه آیا کارهای عام المنفعه بعنوان کیفر جایگزین حبس، موثر بوده است یا خیر؟ سوم اینکه آیا کارهای عام المنفعه می تواند جایگزین مجازات های اسلامی شود و اصولاً بعنوان یک تاسیس کیفری جدید در کشور ما نیز از زمینه اجرایی برخوردار است یا خیر؟

مسئلاً، مسافرت به کشوری که قانونی خاص راتصویب و چندین سال سابقه و تجربه در خصوص آن دارد و کتب و مقالات متعددی در مورد آن به رشته تحریر

در آورده است، امروزه با توجه به اوضاع وخیم اقتصادی بخصوص وضعیت نابسامان و مشکلات عدیده‌ای که دانشجویان با آن روبرو هستند، امری غیرمقدور و حتی محال است. اما در هر حال، هزینه خرید منابع و مآخذ و تهیه آن از کتابخانه‌های خارجی و دیگر هزینه‌هایی که برای نگارش یک رساله، لازم است، در این مورد نیز ضروری بوده که متأسفانه یکی از مشکلات عمده و اساسی که اینجانب از بدو شروع تحقیق با آن مواجه بودم، در دسترس نبودن منابع و مآخذ مورد نیاز که عمدتاً در این خصوص، منابع انگلیسی می‌باشد، بود. نهایتاً در صدد ایجاد ارتباط با کتابخانه‌های بریتانیا، برآمدم که آن هم بعلت هزینه‌های زیاد عدم دسترسی به اینترنت، موفق نشدم.

لذا اگر همکاری‌های صادقانه و بی دریغ استاد راهنما آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی که «الحق والانصاف» با تمام وجود و عشق و علاقه‌ای ستودنی در جهت دسترسی به منابع از طریق دوستان و همکاران خود که در انگلستان مشغول به تحصیل بوده یا هستند اقدام به رفع این مشکل نموده‌نبود، تدوین یک رساله تحت عنوان موضوع مطروحه، قطعاً باشکست مواجه می‌شد. مشکل دیگر قسمت دوم عنوان پایان نامه یعنی «بررسی کارهای عام المنفعه از نظر موازین اسلامی» بود که علیرغم عدم موافقت اینجانب و استاد راهنما، در جلسه گروه به موضوع پیشنهادی اضافه گردید. زیرا از نظر فقهی این بحث یکی از مسائل مستحدثه است که ابتدا بایستی فقها و مراجع عظام، نظرات و فتاوی خود را ارائه نمایند، بعد از آن در این